

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

EKONOMSKI UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA SEKTOR UGOSTITELJSTVA NA KOSOVU

27 Mart 2020

Priština

Izjava o odricanju odgovornosti:

Razvoj i objavljivanje ovog dokumenta podržala je Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) kroz svoj projekat Promovisanje zapošljavanja u privatnom sektoru (PPSE), koji sprovodi Swisscontact u konzorcijumu sa Institutom Riinvest. Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost PPSE-a i ne predstavlja nužno stavove SDC-a.

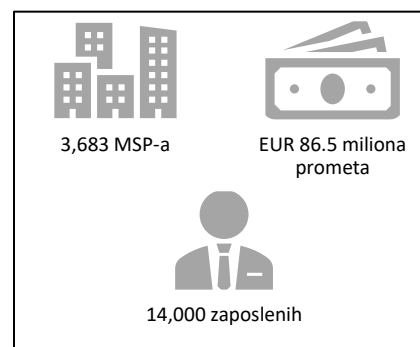
EKONOMSKI UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA SEKTOR UGOSTITELJSTVA NA KOSOVU

Ovaj izveštaj pruža kratak pregled potencijalnih ekonomskih troškova za sektor ugostiteljstva na Kosovu. Turizam i turistička industrija, koja je deo ugostiteljskog sektora, jedan je od sektora koji je najviše pogođen trenutnom pandemijskom krizom. To potvrđuje i UNWTO, koji navodi da se procenjuje da će globalna industrija imati gubitke do 50 milijardi USD¹. Štaviše, tačne procene za sada nije moguće izvesti zbog neizvesne putanje pandemijskih kriza. Uzimajući u obzir ove nesigurnosti, cilj ovog izveštaja nije da proceni troškove pandemijskih kriza u sektoru ugostiteljstva na Kosovu, već da pruži široku procenu potencijalnog uticaja.

Analiza u izveštaju zasniva se na zvaničnim statistikama Kosovske agencije za statistiku (KAS), posebno od 'Rezultata strukturne ankete o poslovanju 2018.', kao i delimično zasnovane na "Istraživanju o turističkoj ponudi" za promociju Projekta zapošljavanja u privatnom sektoru (PPSE). Uticaj je ograničen na ugostiteljski sektor, koji prema KAS-u uključuje "Aktivnosti smeštaja i ishrane"² – zasnovane na NACE klasifikaciji. Ovaj sektor uključuje jedinice za smeštaj i hranu i pića, na koje se može referirati HoReCa. Ovaj sektor je snažno pogođen zbog pandemskih kriza, pre svega zbog mera "zaključavanja", kao i zaustavljanja turizma.

Kratak pregled veličine sektora

Prema podacima KAS-a, ukupan broj aktivnih preduzeća u 2018 godini u ugostiteljstvu iznosi **3.683**. Ovo predstavlja preko **10%** ukupnog broja aktivnih MSP na Kosovu. Doprinos sektora u kosovskom BDP-u procenjuje se na oko 1,3%. Ovo čini oko **86,5 miliona evra** prometa. U ovom sektoru je zaposleno i samozaposleno skoro **14.000** ljudi, što čini oko 3,7% od ukupnog broja zaposlenih na Kosovu. Prosečna mesečna plata u ovom sektoru je **254 evra**.

Fslika 1. Kratak pregled veličine sektora

Metodologija procene

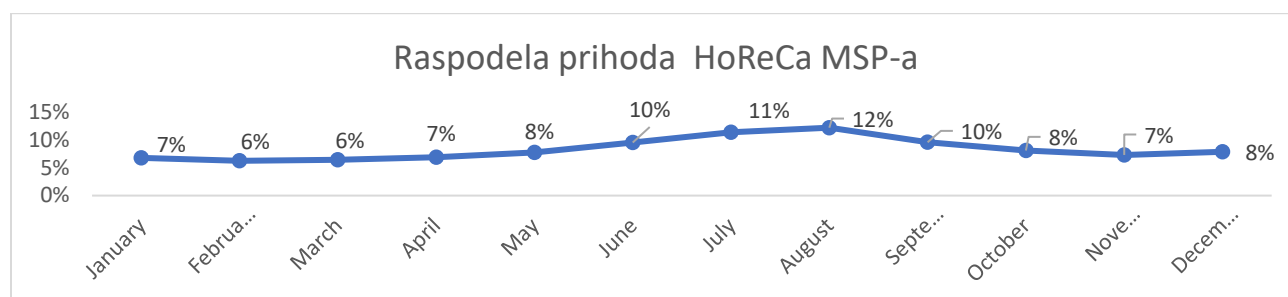
Sledeće procene zasnovane su na zvaničnim podacima KAS-a (predstavljenim gore) i na proračunima PPSE-ovog istraživanja o turističkoj ponudi³. Naime, raspodela dohotka tokom meseci, kao i udeo sezonskih i stalno zaposlenih zaposlenih zasniva se na istraživanja o turističkoj ponudi, dok su podaci o prometu u sektoru i zaposlenima izvedeni iz podataka KAS-a. Da bi se procenio ekonomski uticaj, pretpostavlja se da će preduzeća u ovom sektoru prekinuti svoju privrednu aktivnost u periodu od dva meseca. Ova pretpostavka zasniva se na potencijalnoj dužini vremenskih rokova "zaključavanja". Međutim, mogu se

¹ <https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism>

² KAS, Ekonomske statistike: Rezultati Istraživanja strukturalnog biznisa 2018.

³ PPSE, Istraživanje o turističkoj ponudi 2018.

izvršiti i druge procene u zavisnosti od trajanja krize. Sledeći grafikon prikazuje sezonsku raspodelu dohotka u sektoru smeštaja i dobavljača hrane i pića⁴.

Slika 2. Raspodela prihoda od HoReCa MSP-a

Grafikon gore pokazuje da su rani meseci u godini uglavnom "niska sezona" malih i srednjih preduzeća u ovom sektoru. Ako se pretpostavi da će poslovne aktivnosti biti prekinute tokom aprila i maja, na osnovu navedenih podataka sektor bi mogao izgubiti oko 15% godišnjeg prometa. Ovo predstavlja značajan udeo, štaviše, ugostiteljski sektor utiče na ostale međusobno povezane sektore (tj. Lance snabdevanja), gde se procenjuje da je uticaj blizu ukupnog uticaja samog ugostiteljskog sektora⁵.

S obzirom na vrstu zaposlenih, s obzirom da se sektor smatra sezonskim, on se karakteriše i sa sezonskim zaposlenima. Oko 14% ukupnog broja zaposlenih u ovom sektoru pretpostavlja se da su sezonski zaposleni u MSP-u tokom vrhunca sezone - između juna i septembra. Na osnovu toga može se tvrditi da je udeo zaposlenih koji su pogođeni zbog pandemijskih kriza oko 86% ukupnog broja zaposlenih u sektoru.

Procena pandemijskog ekonomskog uticaja u sektoru

Trba napomenuti da procene date u ovom izveštaju ne mogu biti tačne, imajući u vidu da je uticaj i trajanje krize za sada nepoznato. Cilj ovog izveštaja je predstaviti široku procenu potencijalnog uticaja, koju kreatori politike i druge organizacije mogu iskoristiti za planiranje mera podrške. Nadalje, nalazi su predstavljeni na osnovu više izvora i pretpostavki.

Dvomomesečni ekonomski prestanak ugostiteljskog sektora može imati sledeći uticaj na Kosovu:

⁴ Proračuni autora zasnovani na podacima predstavljenim u Istraživanju o turističkoj ponudi na Kosovu 2018.

⁵ Procene o indirektnom i induciranom uticaju turističkog sektora koriste se analizom PPSE-ove interne procene i zasnivaju se na multiplikatorima koje je objavio WTTC (Svetski savet za putovanja i turizam).

- Više od **12,000**⁶ zaposlenih je neaktivno, rizikuje da izgubi posao i ostane bez primanja
- Zaposleni u sektoru izgubili bi ukupan iznos od preko **6 miliona EUR**⁷ u platama.
- Na **3,683 MSP-a** direktno utiču troškovi prometa od oko **13 miliona EUR**⁸ gubitka.
- Zbog neaktivnosti ugostiteljskog sektora, dalji uticaj u umreženom sektoru mogao bi biti veći od **10 miliona EUR**.

Potencijalne mere podrške

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) preporučuje vladama da preduzmu sledeće ekonomske mere:

- a. Ljudi: kratkoročni programi zapošljavanja, smanjeni zahtevi za socialnu pomoć zbog nezaposlenosti, novčani transferi samozaposlenima i podrška najugroženijima; i
- b. Preduzeća: porezi, plaćanja kazni zbog kašnjenja u plaćanju poreza, privremena smanjenja PDV-a ili odlaganja, poboljšani pristup obrtnom kapitalu putem kreditnih linija ili državnih garancija, specijalnih paketa podrške za mala i srednja preduzeća, posebno u uslugama i turizmu.

S druge strane, Svetska organizacija za putovanja i turizam (VTTC) predložila je tri vitalne mere za sve vlade za podršku preduzećima u sektoru putovanja i turizma:

- a. Finansijska pomoć mora se odobriti za zaštitu prihoda miliona radnika u sektoru koji se suočavaju sa velikim ekonomskim teškoćama.
- b. Vlade moraju davati vitalne, neograničene zajmove bez kamata globalnim kompanijama za putovanja i turizam kao i milionima malih i srednjih preduzeća kao podsticaj da ih spreče da propadnu.
- c. Svi državni porezi, takse i finansijski zahtevi u sektoru putovanja trebaju se oduzeti sa trenutnim dejstvom najmanje u narednih 12 meseci.

Zemlje regiona preduzele su neke ekonomske mere za ublažavanje privrednog pada usled COVID-19.

---

⁶ Ovaj broj se izvodi iz ukupnog broja zaposlenih 14.000 pomnoženih sa udelom zaposlenih sa punim radnim vremenom (86%) - čime se isključuju sezonski zaposleni.

⁷ 12,0000 zaposlenih zarađuje sa prosečnom mesečnom platom od 254 EUR tokom 2 meseca.

⁸ Oko 15% od ukupno 86,5 miliona EUR prometa ostvareno je tokom aprila i maja.

Regionalna iskustva - Severna Makedonija

Razvojna banka Severne Makedonije podržat će mikro, mala i srednja preduzeća sa fondom od 5,7 miliona eura. U zavisnosti od broja zaposlenih, kompanije će moći da dobijaju beskamratne kredite, sa šestomesečnim grejs periodom i dvogodišnjim rokom otplate, kako sledi:

- mikro preduzeća (do 10 zaposlenih) mogu dobiti zajam od 3.000 do 5.000 evra;
- mala preduzeća (između 10 i 50 zaposlenih) mogu dobiti kredit od 10.000 do 15.000 EUR;
- srednja preduzeća (između 50 i 250 zaposlenih) mogu dobiti kredit od 15.000 do 30.000 EUR.

Vlada će subvencionisati doprinose na platne liste za april, maj i jun 2020. u sektoru turizma, saobraćaja i ugostiteljstva, kao i za druga preduzeća koja su pogođena. Subvencija za zaposlenog dostići će 50% od prosečne zarade isplaćene u 2019.godini, uz određene uslove za kompanije.

Od kompanija koje su ostvarile profit kao rezultat poslovanja u 2020 godini moraće se vratiti subvencije za doprinose do 50% njihove dobiti pre oporezivanja. Pored toga, pod istim gore navedenim uslovima preduzeća iz sektora turizma, transporta i ugostiteljstva, kao i za druga preduzeća koja su pogođena, biće oslobođena plaćanja akontacije poreza na dobit u aprilu, maju i junu. Omogućiće nesmetan ulazak i tranzit teretnih vozila.

Rad u fabrikama i većim postrojenjima treba reorganizovati u smenama, tj. Do četiri smene ako je potrebno. Pored navedenog, Ministarstvo finansija Severne Makedonije najavilo je sledeće mere i preporuke:

- smanjenje zakonske zatezne kamate za 50% i izmena perioda za koji Narodna banka Severne Makedonije propisuje referentnu kamatnu stopu;
- smanjenje zateznih kamata za javne dažbine sa 0,03% na 0,015%; i
- preporuka za snižavanje cena za održavanje fiskalnih kasa do 50% davaocima takvih usluga.

Regionalna iskustva - Albanija

Albanija će podržati privatni sektor putem instrumenta državne garancije u iznosu od SVIH 11 milijardi (100 miliona USD). Ovaj iznos će biti garancija za kompanije koje se suoče sa problemima u isplati plata za svoje zaposlene tokom ovih meseci, gde će im biti teže da pronađu platne stranice za mesece radnog staža. Ova garancija ili kratkoročni zajam će osigurati da svaka porodica ima dovoljno prihoda za uzdržavanje tokom ovog teškog perioda.

Centralna banka Albanije snizila je svoje osnovne kamatne stope sa jednog na 0,5 procenata, ali je rekla da neće oprostiti plaćanje kamata, koje će se dodati ukupnoj vrednosti bilo kog zajma. Vlada je obećala da će isplatiti plate za oko 60.000 zaposlenih malih preduzeća ili samozaposlenih, što će koštati oko 1,57 milijardi leva (13 miliona evra). Takođe će privremeno udvostručiti mesečna socijalna davanja za oko 70.000 veoma siromašnih porodica po ceni od 340 miliona lekova (oko 2,8 miliona evra).